

Nr 726

Av herr Nestrup m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m.

I proposition nr 123 yttrar departementschefen bl. a., att i samband med övergången från femårig till treårig realskola resp. från sjuårig till femårig flickskola vissa förflyttningar av anställda lärare torde bli nödvändiga ehuru omfattningen av omplaceringarna ännu inte i detalj kan överblickas. Departementschefen är övertygad om att skolöverstyrelsen vid handläggningen av frågan om disposition av förefintlig lärarpersonal kommer att tillse, att å ena sidan lärarkraften på bästa sätt nyttjas för skolans behov och å den andra sidan den hänsyn, som är möjlig, tages till personliga förhållanden.

Bakom detta uttalande döljer sig ett komplicerat problem, som är betydelsefullt såväl för skolväsendet som för de enskilda lärarna. När en skola övergår från den gamla till den nya skolordningen, minskas antalet klasser och därmed lärarbehovet under första året genom indragningen av klass 1⁵ resp. 1⁷. En ytterligare minskning sker påföljande år, då klass 2⁵ resp. 2⁷ avvecklas. Fr. o. m. det tredje året, då klass 1³ resp. 1⁵ för första gången inträttas, börjar skolan åter att växa för att därefter snart nå den storlek, som den tidigare haft. Under krympningstiden blir ett stort antal lärare överflödiga, om icke särskilda åtgärder vidtages. Fr. o. m. det tredje året, d. v. s. då skolan börjar återgå till normal omfattning, behövs flertalet lärare åter vid läroanstalten.

Frågan är nu den, om det kan anses ligga i skolväsendets intresse att förflytta »överflödiga» lärare. Enligt vår mening är så icke fallet. Detta redan av det skälet, att de talrika lärarbyten, som direkt eller indirekt skulle bli följden av sådana förflyttningar, är pedagogiskt olämpliga. Men kanske väsentligare är det förhållandet, att ett osmidigt genomförande av omorganisationen kommer att resultera i att kvalificerad lärarkraft i stor omfattning kommer att lämnas outnyttjad, något som måste te sig irrationellt mot bakgrunden av att omorganisationen till stor del motiverats med lärarbrist. De lärarförluster, som kan väntas inträffa vid de förflyttningar varom fråga är, uppstår av skilda orsaker. Här skall blott några av dem nämnas.

På grund av lärarbristen åtar sig åtskilliga lärare, i regel äldre sådana med stor erfarenhet, s. k. overtimmar, d. v. s. undervisning utöver den fulla

tjänstgöringen. Antalet sådana övertimmar torde motsvara 200—300 heltidsanställda lärare. Om vid en skola vissa lärare riskerar att bli överflödiga under krympningsperioden, kan man vänta, att kvarblivande lärare med övertimmar avstår från dessa för att därmed ge arbetstillfällen åt kolleger, som eljest skulle bli överflödiga och förflyttas. Vidare bör nämnas den roll som svårigheterna på bostadsmarknaden spelar i detta sammanhang. Åtskilliga »friställda» lärare lär icke kunna lösa bostadsfrågan utan kommer att finna sig tvingade att söka sin utkomst inom andra yrken, där deras utbildning kan komma till användning. Detta gäller särskilt lärare i naturvetenskapliga ämnen, vilka som bekant har en god arbetsmarknad utanför skolväsendet. Förlust av lärare inom dessa ämnen, kanske för alltid, vore för skolväsendet mycket olycklig. Bland andra kategorier lärare, som är bundna vid skolorten, är att nämna gifta kvinnliga akademiker, vilka utgör ett icke obetydligt inslag i läroverkslärarkåren. Dessa lärare kommer ej att underkasta sig förflyttning och undandrages därmed undervisningsväsendet.

Stor hänsyn bör också tagas till de enskilda lärarna. En förflyttning innebär alltid ett allvarligt ingrepp i den enskildes liv. Den stela bostadsmarknaden gör den dessutom till ett praktiskt problem av betydelse. De ofta avsevärda kostnaderna bör icke heller förbises.

På senare tid har kunnat förmärkas en glädjande ökning av tillströmningen till läroverkslärarbanan. Statsmakterna har på olika sätt sökt stimulera denna utveckling. Det vore synnerligen beklagligt, om framstegen i fråga om lärarrekrutering skulle hotas av åtgärder, som verkar störande på arbetsmarknaden och på läroverksläraryrkets dragningskraft.

Enligt vår mening bör därför omorganisationen av en skola genomföras på så sätt, att krympningen på grund av indragningen av 1⁵ och 2⁵ resp. 1⁷ och 2⁷ i möjligaste mån motverkas av utvidgningar inom andra klasser i skolan, t. ex. genom ökad intagning till klass 1⁴ resp. 1⁶ och till gymnasiets första ringar samt genom intagning av elever i klass 1³ resp. 1⁵ redan första året av omorganisationen eller genom att antalet parallellavdelningar ökas vid sista intagningen i realskolans 1⁵ och flickskolans 1⁷. Möjligheter bör även skapas för ordinarie och icke-ordinarie lärare i läroämnena att liksom övningslärare erhålla fyllnadstjänstgöring i andra skolor — såväl i läroverk som i folkskolor.

Med stöd av det ovan anförda får vi därför hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att omorganisationen av realskolestadiet genomföres på så sätt,

att lärare med kvalificerad utbildning till fulla utnyttjas även under övergångstiden,

att förflyttning av ordinarie och icke-ordinarie lärare endast sker i undantagsfall,

att, där förflyttning ändock skulle bli nödvändig, ersättning för flyttningskostnaderna utgår till läraren samt

att ordinarie och icke-ordinarie lärare i läroämnen beredes möjlighet att erhålla fyllnadstjänstgöring i andra skolor.

Stockholm den 6 april 1956

Nils Nestrup

Brita Löwenhielm

John R. Anderson